

De Keulse kwestie: over de culturalisering van geweld en genderongelijkheid*

Renée Römken

Europa wordt in januari 2016 opgeschrikt door wat een nieuwe vorm van geweld lijkt: groepsaanrandingen en berovingen van vrouwen in de publieke ruimte, op straat. Tijd en plaats delict: oudejaarsavond 2015 voor het treinstation in Keulen. De politie staat ogenschijnlijk machteloos. Inmiddels is bekend dat collectieve seksuele vergrijpen in het openbaar tegen vrouwen vaker voorkomen in Europa. Alleen gebeurt het doorgaans op iets minder grote schaal en niet onder het toezicht van de politie. In elk geval heeft het tot nog toe minder aandacht in de media gekregen.

Medio 2016 zijn er nog steeds veel onbeantwoorde vragen over het geweld zelf en over het optreden van de Keulse politie of het nalaten daarvan. Met veel horten en stoten is in de eerste zes weken informatie naar buiten gekomen (Lijndekker 2016; Brenner en Ohlendorf 2016). Wat inmiddels vaststaat: tientallen vrouwen, omsingeld door meerdere mannen, hebben seksueel grensoverschrijdend en vernederend gedrag, vaak door meerdere mannen, moeten dulden. De verdachten zijn overwegend van Noord-Afrikaanse herkomst en hebben een moslimachtergrond. Met enige regelmaat heeft dit aanvankelijk tot suggesties geleid dat asielsezoekers en/of vluchtelingen de schuldigen waren. Een klimaat van verdachtmakingen is ontstaan, culminerend in valse aangiftes tegen asielmigranten (NRC 2016). Inmiddels wordt duidelijker dat het merendeel van de plegers zeer waarschijnlijk illegale migranten zijn die eerder om economische redenen naar Duitsland zijn gekomen.

In totaal zijn door de politie 1.146 aangiftes opgenomen van 1.215 slachtoffers, merendeels vrouwen. In 466 gevallen betreft het aanranding, in 21 gevallen verkrachting. Bij de overige gaat het om diefstal, beroving, geweld en/of belediging. Het Keulse Openbaar Ministerie heeft 73 verdachten geïdentificeerd. Het is nog onduidelijk hoeveel vervolgingen precies zullen worden ingesteld. Gebrek aan getuigen is in veel gevallen de reden dat geen vervolging wordt ingesteld (nu.nl 2016).

Het wekt geen verbazing dat deze flagrante schendingen van elementaire burgerrechten van vrouwen, en op zo'n grote schaal, volop aandacht krijgen van de media, nationaal en internationaal. Een hoofdredactioneel commentaar in de *International New York Times* is eraan gewijd. Het geweld zelf stuitte niet alleen op machteloos toezien van de politie, maar meteen daarna ook op bagatellisering (in de eerste politiecommentaren was sprake van een 'rustige oudejaarsavond'). Er zijn nog steeds tal van feitelijke vragen die een antwoord behoeven, zowel over de

* Met dank aan Sylvia Holla voor haar waardevolle suggesties naar aanleiding van een eerdere versie, en aan Lianne Post en Puck Strüwer voor de afronding van de bibliografische verwijzingen.

feitelijke toedracht, de omvang en of er inderdaad asielzoekers of vluchtelingen bij waren (zoals aanvankelijk werd beweerd) en van welke herkomst (Syrië? Eritrea? Afghanistan? Irak?). En hoe valt het optreden van de politie te verklaren? Wat zijn de gevolgen voor de slachtoffers?

In dit essay richt ik een eerste blik¹ op een opvallend element in het publieke ver-
toog dat zich heeft ontwikkeld: de *cultural framing* van wat er is gebeurd. Juist door het ontbreken van veel feitelijke informatie, nemen speculaties over en duidingen van oorzaken een hoge vlucht. Journalisten, politici en bezorgde burgers buitelen over elkaar heen in hun analyses. Onderbouwing lijkt van secundair belang (De Winter 2016). In het ver-
toog dat zich in de weken na de 'Keulse kwestie' heeft ontplooid, doet zich een opmerkelijke reductie van het probleem voor: het geweld zou een indicatie zijn van een *specifiek* probleem van moslims. Immers: in die 'cultuur' is ongelijkheid ingebakken en worden vrouwen en mannen als fundamenteel ongelijkwaardig beschouwd. Impliciet verschuift hiermee de genderon-
gelijkheid in Nederland, die bovendien ook samenhangt met geweld tegen vrouwen, naar de achtergrond. Alle reden om hierop een kritische blik te werpen.

Gender, ongelijkheid en geweld als probleem van moslims

In de vraag naar het 'waarom' worden in de reacties op 'de Keulse incidenten'² cultuur en gender (Scott 2013) vaak al met elkaar verbonden: waarom randen moslimmannen op deze schaal westerse vrouwen aan? De vraag stellen is hem deels beantwoorden. De suggestie ligt erin besloten dat 'de' islam als een belangrijke, zo niet dé verklarende factor voor het seksueel geweld kan gelden. In deze visie wordt vooral gewezen op de invloed van de islam op de legitimering van dominantie van mannen over vrouwen (Safai 2016). Ook wordt gesteld dat in Arabische landen de seksualiteit tussen vrouwen en mannen meer problematisch zou zijn dan in het Westen (Daoud 2016).

Dat de islam in veel opzichten vrouwen en meisjes een tweederangstatus toekent, is een feit (zoals dat in alle patriarchale godsdiensten het geval is). Zeker in landen waar geen scheiding van kerk en staat is (en dat is vaker het geval in islamitische landen vergeleken met landen met een christelijke religieuze traditie), staan daarmee vaak fundamentele mensenrechten van vrouwen onder druk, zo wees ook recent onderzoek van Atria uit (Seikaly et al. 2014). Hoewel de negatieve impact van islamitische religies en culturen op de rechten van vrouwen groot is en vanuit het oogpunt van mensenrechten van vrouwen kritische analyse verdient, is het wetenschappelijk gezien de kunst om de nuance te blijven zien en oog te hebben voor liberale en emancipatoire ontwikkelingen binnen islamitische

1 Dit essay is een eerste analyse van opvallende elementen in de discussie in de mainstream-media (vooral landelijke dagbladen). Het bevat geen uitputtend verslag bevat van alle media-uitingen. Het bouwt voort op een kritische analyse die is verschenen in *Trouw* (Römken en Wiersma 2016). Het zou van groot belang zijn bij systematisch vervolgonderzoek ook de sociale media onder de loep te nemen.

2 Overigens hebben vergelijkbare incidenten die nacht plaatsgevonden in Hamburg en Frankfurt, alleen minder massaal.

gemeenschappen (zie o.a. Wadud 2006; Haddad en Esposito 1998; Abu-Lughod 1998; Mahmood 2005). Vanuit moslimgemeenschappen zelf wordt de achterstelling van vrouwen in toenemende mate ter discussie gesteld.³ De aandacht hiervoor raakt echter vaak gemarginaliseerd in tijden van groeiend islamfundamentalisme en herlevend etnocentrisme. Een statische, onveranderlijke islam dan wel 'moslimcultuur' in relatie tot vrouwenrechten is een verregaande simplificatie van een gedifferentieerde en veranderende sociale realiteit. Hoewel de politieke en militaire invloed van het islamitisch fundamentalisme groeit, nemen ook liberale stromingen in de islam toe, zeker met oog op gender en vrouwenrechten. Zonder iets af te willen doen aan de ernst van de dreiging die van islamitisch fundamentalisme uitgaat, is de generaliserende en negatieve beeldvorming over de islam en positie van vrouwen op zijn minst eenzijdig.

Die eenzijdigheid en negatieve beeldvorming werkt direct door in de discussie na 'Keulen'. Die spitst zich toe op de ongelijkheid van vrouwen en mannen in de islam en – opmerkelijk genoeg – op de verbinding van *moslims* met zedenmisdrijven.⁴ Na Keulen is het gemakkelijker de asielmigrant als potentiële verkrachter te afficheren. Met enige regelmaat wordt dat met nadruk gesteld door populistische politici en bezorgde burgers, doorgaans als argument tegen opvang van asielzoekers: men is bang voor de veiligheid van 'onze vrouwen en dochters' die worden blootgesteld aan seksueel geweld van 'asielzoekers'.⁵ Opvallend is dat sommige Nederlandse mannen deze angst voor seksueel geweld van asielzoekers moeiteloos koppelen aan dreigementen dat vrouwen die opvang van asielzoekers bepleiten, zelf verkracht zouden moeten worden.⁶ Verbergt de grootste vrees dan inderdaad het grootste verlangen, zoals Freud ooit stelde? Gretige *talking heads* doen met ferme taal in praatprogramma's al te graag een duit in het zakje.⁷ Geen van dit type deelnemers aan het debat, noch de respectievelijke redacties die in alle haast een podium bieden aan 'de actualiteit' die nu eenmaal tempo vraagt, heeft kennis van feiten en cijfers, en neemt evenmin de tijd die na te trekken.

- 3 Een voorbeeld hiervan is het netwerk *Women Living under Muslim Laws*, dat wereldwijd moslimvrouwen die vechten voor gendergelijkheid met elkaar verbindt (zie www.wluml.org/node/5408). De Amerikaanse NGO *Karamah, Muslim Women Lawyers for Human Rights*, die wereldwijd mensen- en burgerrechten, gendergelijkheid en geloofsvrijheid bepleit, organiseerde op 10 maart 2015 een panel over de voortgang van gendergelijkheid in de moslimgemeenschap tijdens de 59ste zitting van de VN Commission on the Status of Women (zie karamah.org).
- 4 Tijdens de demonstratie van PEGIDA tegen de komst van vluchtelingen en tegen 'de islamisering' in Amsterdam op 6 februari 2016 werd een bord meegevoerd met de tekst 'rapefugees not welcome' en 'ik sta hier voor dochter'.
- 5 Geert Wilders (PVV) is de bekendste spreekbuis van dit geluid, als nieuw argument voor zijn politieke agenda waarin hij de grenzen wil sluiten voor asielzoekers van islamitische herkomst. Aan Nederlandse vrouwen wil hij pepperspray voor zelfverdediging beschikbaar stellen.
- 6 Zie Telegraaf (2016), waarin een inwoner van Steenberg, die een humanitaire opvang bepleitte, werd toegeroepen dat 'daar een piemel in moest'. Vrouwen die in januari 2016 protesteerden tegen Geert Wilders' pogingen om pepperspray uit te delen ter 'bescherming van vrouwen', kregen vergelijkbare dreigementen van PVV-aanhangers te horen (Van Marlen 2016).
- 7 De Wereld Draait Door, 12 januari 2016, waarin Sywert van Lienden stelde dat migranten meer zedendelicten plegen dan Nederlanders. Het bleek dat hij onderzoeksgegevens door elkaar haspelde om zijn persoonlijke overtuiging een wetenschappelijk tintje te geven. In de vervolgzending kreeg een wetenschapper, Leo Lucassen, de gelegenheid dit te corrigeren.

Want welke empirische aanwijzingen zijn er dat door asielmigranten meer zedendelicten worden gepleegd? Geschrokken van dit alles liet de burgemeester van Katwijk onderzoeken bij hoeveel zedenzaken asielzoekers waren betrokken. Asielzoekers bleken lager te scoren dan het gemiddeld aantal verdachten onder autochtone inwoners (Vriesema 2016). Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat er geen aanwijzingen zijn dat asielmigranten meer zedendelicten zouden plegen. Drie onderzoekers op dit terrein concluderen onlangs 'dat etnisch-culturele factoren bij de verklaring van de geregistreerde criminaliteit onder asielmigranten van ondergeschikt belang lijken te zijn' (Engbersen et al. 2016).

Er is dus sprake van selectieve perceptie en de incidenten die zich in Keulen hebben voorgedaan, worden ingezet als een *pars pro toto*. Welbewust is een vertekening in gang gezet waarin elke asielmigrant wordt getransformeerd tot iemand die geen respect heeft voor vrouwen en erger: tot een potentiële verkrachter of aanrander. De complexe nexus van gender, cultuur en geweld wordt voor asielmigranten gereduceerd tot de factor 'cultuur' (en/of religie), en dan alleen bij moslims. Het is een eenvoudig wij-zij-denkkader (Nederlanders-moslims).

Het is een denktrant met een onmiskenbare echo van oriëntalisme (Said 1977). Islamitische (asiel)migranten worden op een generaliserende manier over één kam geschoren, als een homogene groep mensen, die willoos en gedachteloos als daarin 'gevangen' (Meister 2016) hun 'cultuur' uitleven. De islamitische asielmigranten fungeren als 'de ander'; het ideale projectiescherm voor ongewenste eigenschappen in tijden van ingrijpende sociale veranderingen, maatschappelijke onzekerheid en verwarring (Alcoff 2006). Met enige regelmaat wordt gepleit voor educatie en training (dit soort educatie in asielzoekerscentra over (seksuele) omgangsvormen tussen vrouwen en mannen past overigens in de Nederlandse traditie van het voeren van beschavingsoffensieven; Verrips 1987; Van Krieken 1989). Het blijft echter de uitdaging te waken voor stereotypering en uitbesteding van het geweldprobleem dat ontstaat als selectief aandacht wordt gegeven aan de rol van 'cultuur' in legitimeringen van geweld tegen vrouwen onder asielmigranten.

'Im Westen nichts Neues': over seksueel geweld tegen vrouwen

De Europeaan/Nederlander staat in de hiervoor geschetste oriëntalistische blik aan de goede kant van de streep. Een vrouwvijandige cultuur – en elementen daarvan zijn zeker aanwezig – wordt nu iets specifiek van het Oosten, en zou vreemd zijn aan het Westen. Impliciet wordt in dit vertoog het westerse/Nederlandse straatje schoongeveegd. Want 'wij' zijn beschaafder, aardiger.⁸ Impliciet wordt de westerse 'cultuur' neergezet als bevrijd van het juk van culturele tradities, van normen en waarden die laatdunkend over vrouwen zouden zijn, laat staan dat seksueel geweld gelegitimeerd zou kunnen zijn. Vrouwen en mannen in Nederland hebben in dit vertoog gelijke rechten en zijn geëmancipeerd. Nederlan-

8 De Amsterdamse burgemeester Van der Laan gaf, gevraagd om commentaar op de gebeurtenissen in Keulen, aan dat zo iets in Amsterdam niet zou voorkomen omdat Amsterdammers daarvoor 'te lief zijn' (Parool 2016).

ders laten zich kennelijk leiden door hun allerindividueelste autonome moraal en hebben geen last van 'cultuur'.

Ook hier is een blik op de feiten nuttig. In Nederland en in Europa kennen we een scheiding van kerk en staat. Het verbod op discriminatie en gelijkberechtiging is in onze grondwet verankerd. In de afgelopen veertig jaar, met de opkomst van de vrouwenbeweging, is er veel winst behaald in het opheffen van wettelijke en sociale ongelijkheden tussen vrouwen en mannen. Veel jonge vrouwen beschouwen zich dus als geëmancipeerd. Er is in dat opzicht een scala aan posities. Enerzijds is er een groeiende groep jonge vrouwen (en mannen) die het feminisme als politiek label opnieuw omarmen (bijv. FEMEN). Anderzijds is er een neoliberal en kritisch vertoog waarin emancipatie en feminisme worden geassocieerd met klagen en slachtoffergedrag (Van der Hoek 2015). Dat is mogelijk ook een paradoxaal gevolg van de seksuele revolutie uit de jaren zestig en zeventig die bij de volgende generatie het zelfbeeld voedt waarin niks meer te emanciperen valt (Buijs, Geesink en Holla 2013). Seksualiteits- en genderopvattingen zijn (ook op nationaal niveau) een vehikel van identiteitswerk, en dat is in de 21ste eeuw een hoogst individuele, en in toenemende mate gedepoliteerde, aangelegenheid (Koning, Bartels en Storms 2011). In een dergelijke context worden situaties van geweld ook sneller een kwestie van je teweer stellen, individuele moraal en eigen keuzes. Geweld is in elk geval geen probleem meer dat met maatschappelijke ongelijkheid tussen vrouwen en mannen te maken heeft. Geweld tegen vrouwen komt natuurlijk veel voor, dat is bekend, maar wordt tezelfdertijd van gender en ongelijkheid losgekoppeld en geneutraliseerd (Römkens 2010).

Nederlanders blijken een geïdealiseerd zelfbeeld te hebben als het om hun emancipatie gaat. Onderzoek laat tal van zeurende kwesties over m/v-ongelijkheid zien, zoals de loonkloof van ruim 18% en de ongelijke verdeling van arbeid en zorg (Merens et al. 2014). Maar ook inzake geweld en seks blijken veel Nederlanders en Europeanen een problematische bagage te hebben. Incidenten waarin vrouwen groepsgewijs worden gemolesteerd en aangerand zijn geen uitzondering, ook niet onder Europeanen. In het najaar van 2015 zijn in Alkmaar tijdens het Oktoberfest twaalf serveersters collectief aangerand. Verder dan de regionale krant kwam de berichtgeving niet (Noordhollands Dagblad 2015). In Spanje zijn groepsaanrandingen van vrouwen deel van het jaarlijkse San Ferminfestival (Diario Popular 2013). Een blik op onderzoek laat de systematiek van het probleem zien. Uit Nederlands onderzoek blijkt dat ruim één op de zes vrouwen onder de 25 ooit is gedwongen tot seks (De Graaf et al. 2012). In onderzoek uit 2014 van het *Fundamental Rights Agency* van de EU rapporteert één op de negen Nederlandse vrouwen seksueel geweld door een partner (Römkens, Harthoorn en De Jong 2014). Landen zoals Denemarken, Duitsland en Zweden laten vergelijkbare percentages zien. Uit Europees surveyonderzoek naar opvattingen over geweld uit blijkt dat ook westerse culturele normeringen bepaald niet onproblematisch zijn. In 2010 bleek dat in Europa gemiddeld 16% van de mannen het nog steeds aanvaardbaar vindt om de echtgenote te slaan (Eurobarometer 2010). Overigens is er vooruitgang te zien: in 1998 was 32% die mening nog toegedaan. In 2014 bleek uit Nederlands onderzoek dat legitimeringen van seksueel geweld door mannen bepaald geen reliek uit een ver verleden zijn. Bijna 20% van de mannen en bijna

10% van de vrouwen is het oneens met de stelling dat 'als een vrouw nee zegt, ze nee bedoelt' (Van Noije et al. in Merens 2014: 173). Zowel de omvang van geweld tegen vrouwen als de culturele en sociale normen over de (on)aanvaardbaarheid ervan zijn onder substantiële groep Europeanen en Nederlanders problematisch te noemen.

Europa staat niet op zichzelf. De VN Speciale Rapporteur over geweld tegen vrouwen concludeert medio 2015 op basis van een vergelijking van onderzoeken dat geweld tegen vrouwen een probleem is van 'epidemische proporties' (Manjoo 2015). Ten minste één op de drie vrouwen wereldwijd is ooit slachtoffer geweest van een ernstige vorm van fysiek of seksueel geweld. Hoezeer het van belang is om oog te hebben voor culturele verschillen, het is ook zaak om overeenkomsten in geweld tegen vrouwen te onderkennen. Feit is dat het voorkomt in alle culturen en alle geopolitieke regio's. Wereldwijd verschillen de vorm en de locatie. In westerse landen wordt verreweg het meeste geweld binnenhuis gepleegd. Wereldwijd scoort intiem partnergeweld relatief hoog (WHO 2013; 2014). Ook in het Westen hebben vrouwen meer te vrezen van degenen met wie ze hun leven delen (echtgenoot, partner, vaders, ooms, broers, familieleden) dan van de spreekwoordelijke man in de bosjes.

Culturalisering van geweld tegen vrouwen

In het licht van bovenstaande gegevens is het opvallend dat de discursieve transformatie van geweld tegen vrouwen tot een specifiek cultureel probleem van moslims/migranten zo snel om zich heen grijpt en zo hardnekkig blijkt. Wat specifiek genoemd kan worden aan dit vertoog, is de selectieve verontwaardiging. Onderzoeksresultaten over seksueel geweld van westerse mannen tegen westerse vrouwen binnen en buiten de academische gemeenschap roepen nog steeds in eerste instantie (en in het gunstigste geval) verbazing op. Ongeloof of bagatellisering komen echter evenzeer voor (denk aan de reacties op #zeghet). In het debat over de Keulse gebeurtenissen blijkt seksueel geweld door 'asielzoekers' daarentegen moeiteloos inzetbaar om collectieve verontwaardiging over geweld tegen 'onze' vrouwen te mobiliseren.

Het is de echo van een oudere discussie over culturele stereotypering in relatie tot geweld die met enige regelmaat terugkeert, in Nederland en internationaal (Okin 1999; Volpp 2000; Römken 2002; Roggeband en Verloo 2007). Opvallend genoeg gebeurt dat vaak in een politieke context waarin het publiekelijk problematiseren van (seksuele) geweld tegen *moslim*vrouwen de inzet is. Anno 2016 voedt die beeldvorming in de EU en in Nederland ferme xenofobe taal van diegenen die een simpele oplossing willen bepleiten voor een complex vluchtelingenprobleem: 'onze vrouwen' lopen gevaar dus we moeten iets doen tegen asielzoekers/migranten/vluchtelingen. Vlak na de millenniumwisseling was in Nederland besnijdenis van meisjes plotseling een 'omvangrijk' probleem toen Somalische vluchtelingen naar Nederland kwamen (Römken 2002). In de VS was het geweld van de Taliban, ook tegen vrouwen, een prominent retorisch argument van toen-

malig president Bush om grondtroepen in Afghanistan in te zetten (Römkens 2005).

De transformatie van geweld tegen vrouwen tot 'cultureel probleem' (eerder aangeduid als *eticisering*, Römkens 2008) is het gevolg van het selectief op de voorgrond plaatsen bij migranten van cultuur (of wat daaronder wordt geschaard, onder andere etniciteit, religie, geografische herkomst) als primaire verklaring voor gedrag (i.c. geweld tegen vrouwen), met uitsluiting of marginalisering van andere factoren die doorgaans bij geweld tegen vrouwen in aanmerking worden genomen (onder andere de sociaaleconomische positie van man en vrouw, werkloosheid, alcoholgebruik, ervaringen met geweld in gezin van herkomst). De overbelichting van de rol van 'cultuur' of 'religie' onder moslims, en de onderbelichting daarvan in westerse culturen of religies, voedt de selectieve perceptie én verontwaardiging over omvang en ernst van geweld tegen vrouwen in westerse culturen (Roggeband en Verloo 2007; Römkens en Lahlah 2011).

Die culturalisering gaat opvallend genoeg samen met genderneutralisering van geweld als het Nederlandse vrouwen betreft. Geweld in Nederland heeft dan niets meer van doen met ongelijkheid en lijkt daar helemaal los van te staan. Dat is een paradigmatische verschuiving ten opzichte van de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw, toen geweld tegen vrouwen op de politieke agenda verscheen. In die tijd werd het gezien als een maatschappelijk probleem dat direct samenhangt met ongelijke machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen. Geweld was een van de uitingen daarvan (Römkens 2009). Rond de millenniumwisseling is het beleid over huiselijk geweld tegen (Nederlandse) vrouwen echter steeds verder losgekoppeld van maatschappelijke m/v-ongelijkheden. In beleidsstukken na 2000 is er sprake van huiselijk geweld, of geweld in afhankelijkheidsrelaties. In het beleidsvertoog is geweld tegen vrouwen vooral een moreel (crimineel) of pedagogisch probleem geworden. Geweld tegen vrouwen is daarmee in essentie uit de context van maatschappelijke ongelijkheid (en dus van gender) gehaald. Maatschappelijke machtsverschillen tussen de seksen, legitimeringen van seksuele dwang en een dubbele seksuele moraal die geweld in de hand kunnen werken: ze komen in het overheidsbeleid weinig meer naar voren (behalve in het emancipatiebeleid van het ministerie van OCW, dat vooral het belang van economische onafhankelijkheid aanstipt, maar niet in het geweldbeleid van het in dit dossier leidende ministerie van VWS). Wanneer de Nederlandse vrouw slachtoffer is van huiselijk geweld van de Nederlandse man, is zij slachtoffer van een relatieprobleem. Dat staat los van welke cultuur dan ook. Dat het desondanks ook westerse vrouwen *onevenredig vaak* treft, is een feit dat kennelijk geen (sociologische) verklaring behoeft. In die loskoppeling van geweld tegen Nederlandse vrouwen van zijn maatschappelijke context schuilt de genderneutralisering, en tegelijkertijd verdwijnt daarmee ook de aandacht voor culturele normeringen. Alleen 'allochtone' vrouwen moeten nog worden geëmancipeerd. De migrantenvrouw die wordt geslagen, zeker als ze een moslima is, is zonder twijfel slachtoffer van haar onderdrukkende man én haar cultuur.

Onlangs heeft Nederland de Istanbul Conventie (IC) geratificeerd (in werking per 1 maart 2016). Krachtens dat (mensenrechten)verdrag verplicht Nederland zich om gericht beleid te ontwikkelen om *gender based violence* tegen vrouwen te voor-

komen en te bestrijden. Dat is een belangrijke stap waarvan het nu afwachten is of en hoe die in Nederland concreet zal worden vertaald. Voorlopig zien we (in het beleid) dat een verschuiving richting genderneutralisering samengaat met een verplichting (op papier) dat genderspecifiek beleid zal worden gevoerd. De overheid dient volgens deze Conventie beleid te ontwikkelen dat erkent dat geweld tegen vrouwen *direct samenhangt met maatschappelijke ongelijkheid tussen vrouwen en mannen*. Dat wordt een hele opgave. Tegen de achtergrond van het vigerende genderneutrale beleid verschijnt in de huidige debatten geweld tegen 'onze' vrouwen met gemak als een probleem dat niets met 'onze' cultuur van doen heeft.

Conclusies?

Europa zit met de handen in het haar. Het slaagt er niet in een passend antwoord te vinden op de huidige vluchtelingen crisis. Opeens lijkt er een stok gevonden: seksueel geweld – 'ze' vallen 'onze' vrouwen aan, dus grenzen dicht. Waar seksueel geweld tegen Nederlandse vrouwen nog vaak op ontkenning en bagatellisering stuit en losgekoppeld wordt van structurele ongelijkheid tussen vrouwen en mannen, mobiliseert het moeiteloos *publieke* verontwaardiging als het van buitenstaanders en 'moslims' afkomstig is. Dan staat ongelijkheid tussen vrouwen en mannen centraal en wordt er gewezen op 'culturele normen' die dat legitimeren. Impliciet lijken factoren als m/v-ongelijkheid in Nederland geen rol meer te spelen. Selectieve perceptie en selectieve verontwaardiging gaan in deze denktrant hand in hand. Geweld tegen vrouwen lijkt een troefkaart die inzetbaar is in het grotere geopolitieke schaakspel.

Laten we het vluchtelingen debat en het debat over seksueel geweld uit elkaar halen. Beide zijn een ernstig probleem. Wat in Keulen is gebeurd, is een ernstig probleem dat (ook strafrechtelijk) onderzocht moet worden. Mogelijk spelen culturele factoren mee. Maar problematisch seksueel gedrag en dito normen zijn niet uniek noch specifiek voor moslims. Juist nu populisme en xenofobie in Nederland en Europa aan invloed winnen, is het zaak te waken voor simplificerende en reductionistische argumentaties die culturele bijziendheid verraden en enkel polarisatie aanwakkeren.

Het is wetenschappelijk én maatschappelijk van het grootste belang de gelaagdheid van de problematiek over het voetlicht te brengen. Het gaat om zoveel meer dan wij-zij, het Westen tegenover islam, genderonderdrukking of cultureel probleem. Het gaat om en-en: de kunst van het dubbeldenken. Ook al is er een probleem onder migranten met een islamitische achtergrond, dan neemt dat het probleem onder autochtonen niet weg. Die te vatten is de kunst.

Dat de gebeurtenissen in Keulen mogelijk een specifieke culturele dimensie hebben, moet ons niet de ogen doen sluiten voor de onderliggende specifieke kenmerken die door veel culturen heen lopen: de verknoping van geweld met ongelijkheid, van mannelijkheid met macht, waarin seks het vehikel wordt. Ook veel westerse mannen (en vrouwen) hebben een problematische culturele bagage in dat opzicht. Als we dan toch de wereld zouden willen verbeteren en vrouwen en mannen minder ongelijk willen doen zijn, laten we onszelf niet overslaan.

Literatuur

- Alcoff, L.M. (2006) *Visible Identities. Race, Gender and the Self*. Oxford: Oxford University Press.
- Brennner, Y. en K. Ohlendorf (2016) Honderd dagen na het nieuws over Keulen: de feiten. *De Correspondent*, 16 april: decorrespondent.nl/4322/Honderd-dagen-na-het-nieuws-over-Keulen-de-feiten/1054424699768-5d66b558.
- Buijs, L., I. Geesink en S. Holla (2013) De seksparadox. Nederland na de seksuele revolutie. *Sociologie*, 9(3/4): 245-257.
- Daoud, K. (2016) Das sexuelle Elend der Arabischen Welt. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18 februari.
- Diario Popular (2103) Violencia sexual, la otra cara polémica de San Fermín. *Diario Popular*, 11 juli.
- Engbersen, G., R. Jennissen en J. Dagevos (2016) Let op je woorden, maar vooral op je cijfers. *NRC Handelsblad*, 7 februari: 6-7.
- Eurobarometer (2010) *Domestic violence against Women*. Brussels: TNS Opinion & Social.
- Graaf, H. de, H. Kruijer, J. van Acker en S. Meijer (2012) *Seks onder je 25ste. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Eburon.
- Haddad, Y. en J. Esposito (red.) (1998) *Islam, gender and social change*. Oxford: Oxford University Press.
- Hoek, C. van der (2015) De feminist als homo politicus. In: A. Meulenbelt en R. Römken (red.) *Het F-boek. Hedendaags feminisme in woord en beeld*. Amsterdam: Atria/Spectrum, 83-88.
- Huntington, S. (1993) The clash of civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3): 22-49.
- Koning, M. de, E. Bartels en O. Storms (2011) Schadelijke traditionele praktijken en cultureel burgerschap. Integratie, seksualiteit en gender. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 14(1): 35-51.
- Krieken, R. van (1989) Violence, self-discipline and modernity: beyond the "civilizing process". *Sociological Review*, 37(2): 193-218.
- Lijndekker, M. (2016) Na rellen in Keulen 73 verdachten. *NRC Handelsblad*, 16 februari.
- Mahmood, S. (2005) *Politics of piety. The Islamic revival and the feminist subject*. Princeton: Princeton University Press.
- Manjoo, R. (2015) Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. Human Rights Council, A/HRC/29/27, www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session29/Documents/A%20HRC%2029%2027_AEV.doc.
- Marlen, A. van (2016) Afzijdig blijven is geen optie. Wie zwijgt, stemt in met Wilders.
- Meister, M. (2016) "Ein moderner Islam ist nicht möglich". *Welt am Sonntag*, 17 februari.
- Merens, A. en M. van den Brakel (2014) *Emancipatiemonitor 2014*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Noordhollands Dagblad (2015) 'Twaalf serveersters aangerand op Oktoberfest'. *Noordhollands Dagblad*, 16 november.
- NRC (2016) Meisje verzon ontvoering en misbruik door migranten. *NRC Handelsblad*, 30 januari 2016.
- nu.nl (2016) Wat we weten over de aanrandingen in Keulen in Nieuwjaarsnacht. Op 31 januari ontleend aan www.nu.nl/dvn/4193456/we-weten-aanrandingen-in-keulen-in-nieuwjaarsnacht.html.
- Okin, S.M. (1999) Is multiculturalism bad for women? In: S.M. Okin, J. Cohen, M. Howard en M.C. Nussbaum (red.) *Is multiculturalism bad for women?* Princeton: Princeton University Press, 9-24.

- Parool (2016) Van der Laan: Ik had 'lief' beter niet kunnen gebruiken. *Het Parool*, 15 januari.
- Roggeband, C. en M. Verloo. (2007) Dutch Women are Liberated, Migrant Women are a Problem. *Social Policy and Administration*, 41(3), 271-288.
- Römkens, R. (2000) Geweld in de huiselijke sfeer. In: I. Boerefijn, M. van der Liet-Senders en T. Loenen (red.) *Het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen. Een verdiepend onderzoek naar het Nederlandse beleid in het licht van de verplichtingen die voortvloeien uit het Vrouwenverdrag*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 107-174.
- Römkens, R. (2002) Over cultuurbarbarij gesproken. In: R. Holtmaat (red.) *Een verdrag voor alle vrouwen. Verkenningen van de betekenis van het VN-Vrouwenverdrag voor de multiculturele samenleving*. Den Haag: E-quality, 41-56.
- Römkens, R. (2005) In the shadow of no law. Navigating cultural legitimacy and legal protection of women against violence in Afghanistan. In: R. Wolleswinkel (red.) *Violence in the domestic sphere*. Antwerpen: Intersentia, 71-98.
- Römkens, R. (2008) *Met recht een zorg? Overdenkingen bij wet- en regelgeving over geweld in de privésfeer*. Tilburg: Tilburg University, intreerede.
- Römkens, R. (2009) De prijs van de mainstream? Gender, neutraliteit en de taak van de onafhankelijke wetenschapper. In: M. Wijers en M. de Boer (2009) *Vrouw & Recht: De beweging, de mensen, de issues*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 15-19.
- Römkens, R. (2010) Omstreden gelijkheid. Over de constructie van on/gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld. *Justitiële Verkenningen*, 36(8): 11-32.
- Römkens, R. en A. Wiersma (2016) Ook onze mannen kunnen viezerikken zijn. *Trouw*, 13 januari.
- Römkens, R., H. Harthoorn en T. de Jong (2014) *Geweld tegen vrouwen. Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context*. Amsterdam: Atria.
- Römkens, R. en E. Lahlah (2011) Particularly violent. The discursive construction of Muslim culture as a risk factor. In: S. Condon, M. Schroettle en T. Ravi (red.) *Violence against women and ethnicity. Commonalities and differences*. London: Barbara Buddrich, 79-96.
- Safai, D. (2016) Seksueel geweld wortelt in islamitische cultuur. *De Volkskrant*, 14 januari.
- Said, E.W. (1977) *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Scott, J.W. (2013) The Uses and Abuses of Gender. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 16(1): 63-77.
- Seikaly, M., R. Roodsaz en C. van Egten (red.) (2014) *The Situation of Women in the Gulf States*. Brussel: European Parliament, Policy Department, Citizens' Rights and Constitutional Affairs.
- Telegraaf (2015) Steenbergen op slot om asieldebat. *De Telegraaf*, 22 oktober.
- Verrips, K. (1987) Noblemen, farmers and labourers: A civilizing offensive in a Dutch village. *Netherlands Journal of Sociology*, 23(1): 3-17.
- Volpp, L. (2000) Blaming culture for bad behavior. *Yale Journal of Law and the Humanities*, 12(1): 89-116.
- Vriesema, I. (2016) 'Incidenten asielzoekers apart melden stigmatiseert'. *NRC Handelsblad*, 23 januari.
- Wadud, A. (2006) *Inside the Gender Jihad: Women's Reform in Islam*. London: OneWorld Publications.
- WHO (2013) *Global and regional estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Genève: World Health Organization, Department of Reproductive Health and Research.

De Keulse kwestie: over de culturalisering van geweld en genderongelijkheid

WHO (2014) *Global status report on violence prevention 2014*. Genève: World Health Organization.

Winter, S. de (2016) De media hebben ons misleid over Keulen. *NRC Handelsblad*, 19 februari.